

ОБЛІК КАПІТАЛУ БАНКУ В КОНТЕКСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТИВ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ В УКРАЇНІ

ACCOUNTING FOR CAPITAL OF BANK IN THE CONTEXT OF THE IMPLEMENTATION OF INTERNATIONAL STANDARDS OF FINANCIAL REPORTING IN UKRAINE

Супрунова І.В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і аудиту,
Житомирський державний технологічний університет

У статті розкрито особливості гармонізації бухгалтерського обліку капіталу банку до норм Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) у рамках виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом та реалізації Комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року. Проаналізовано порядок облікового відображення капіталу банку відповідно до вимог чинного законодавства України.

Ключові слова: капітал банку, облік капіталу банку, Міжнародні стандарти фінансової звітності.

В статье раскрыты особенности гармонизации бухгалтерского учета капитала банка с нормами Международных стандартов финансовой отчетности (МСФО) в рамках выполнения Соглашения об ассоциации между Украиной и Европейским Союзом и реализации Комплексной программы развития финансового сектора Украины к 2020 году. Проанализирован порядок учетного отражения капитала банка согласно требованиям действующего законодательства Украины.

Ключевые слова: капитал банка, учет капитала банка, Международные стандарты финансовой отчетности.

The peculiarities of harmonization of accounting for capital of bank with the International Financial Reporting Standards (IFRS) in the framework of the implementation of the Association Agreement between Ukraine and the European Union and the implementation of the Comprehensive Program for the Development of the Financial Sector of Ukraine until 2020 have been disclosed. The procedure of accounting reflection of capital of bank in accordance with the requirements of the current legislation of Ukraine has been analyzed.

Keywords: capital of bank, accounting for capital of bank, International Financial Reporting Standards.

Постановка проблеми. Сучасні умови розвитку банківського ринку України характеризуються безперервним процесом фінансової глобалізації та лібералізації режиму міжнародного переміщення капіталу, посиленням конкуренції в банківській сфері й розвитком банківських інновацій. Для забезпечення можливості зіставлення результатів діяльності українських та закордонних банків, а також для полегшення сприйняття інформації закордонними інвесторами і контрагентами фінансова звітність українських банків повинна формуватися відповідно до нормативних документів, прийнятих у міжнародній практиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження питань, пов'язаних з обліком капіталу банку, зробили вітчизняні вчені, такі як М.Д. Алексеєнко, А.М. Герасимович, С.Ф. Голов, Л.М. Кіндрацька, О.М. Петрук.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Високо оцінюючи науковий доробок вказаних авторів, слід зазначити, що потребує подальшого дослідження питання удосконалення організаційно-методичного забезпечення облікового відображення капіталу банку відповідно до вимог міжнародних стандартів.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є висвітлення питань імплементації Міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні в частині капіталу банку та його відображення в бухгалтерському обліку банку.

Виклад основного матеріалу дослідження. У рамках виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом та реалізації Комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року [1] Національний банк України продовжує імплементувати

норми директив ЄС за підтримки ЄС. Зокрема, одними з дев'яти основних завдань реформування фінансового сектору України, окреслених в рамках проекту ЄС «Технічна допомога за пріоритетними напрямками фінансового сектору» (EU-FINSTAR), є запровадження МСФЗ і таксономії FINREP-XBRL, а також приведення бухгалтерського обліку до міжнародних стандартів.

Станом на 2017 рік вже є конкретні результати проекту EU-FINSTAR, покликаного допомогти фінансовим регуляторам України створити сектор фінансових послуг, який буде здатний забезпечити стабільні, безпечні та ефективні фінансові ринки для повноцінного входження до єдиного внутрішнього ринку з ЄС. Зокрема, було розроблено нове законодавство про іноземну валюту, аудиторську діяльність, а також підготовлені зміни до Закону про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні. НБУ також реалізує такі проекти, як таксономія XBRL FINREP та міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ 9) для банківського сектору [2].

Міжнародні стандарти фінансової звітності нині виступають ефективним інструментом підвищення прозорості і зрозумілості інформації, яка розкриває результати діяльності банків; створює достовірну базу для визнання доходів і витрат, оцінки активів і зобов'язань; дає можливість об'єктивно розкривати і віддзеркалювати наявні фінансові ризики, а також порівнювати результати діяльності банків для забезпечення адекватної оцінки їхнього потенціалу та ухвалення відповідних управлінських рішень.

Основними передумовами гармонізації фінансової звітності банків України до вимог за МСФЗ стали входження України до світової економічної спільноти; зростання інвестицій у фінансовий ринок України; потреба користувачів звітності в чіткій, достовірній інформації; підвищення ефективності управління банками та створення умов для проведення внутрішнього і зовнішнього аудиту за міжнародними стандартами. Упровадження МСФЗ у систему обліку банків України передбачає зміну ідеології бухгалтерського обліку фінансових інструментів; адаптацію Плану рахунків бухгалтерського обліку в банках; удосконалення аналітичного обліку в банках; поліпшення корпоративного управління і рівня довіри з боку ринку та оптимізацію програмного забезпечення.

Сьогодні методологія бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності комерційних банків України в більшості положень відповідає вимогам МСФЗ. Застосування банками у своїй діяльності міжнародних стандартів фінансової звітності дає можливість відображати у звітності якісну і повну фінансову інформацію. Вивчення практичних аспектів еволюції методичних підходів до складання фінансової звітності банків України в напрямі імплементації положень МСФЗ дає підстави стверджувати, що цей процес сприяє зростанню рівня транспарентності

як окремих банків, так і банківської системи загалом.

Погоджуємося з думкою доктора економічних наук Т.Г. Савченка про те, що за час адаптації вітчизняної системи обліку та звітності відповідно до вимог МСФЗ пройдено шлях від поверхневого і механічного розуміння і застосування МСФЗ до їх досить глибокого, осмисленого і професійного застосування. Але проблеми адаптації системи бухгалтерського обліку і звітності банків та інших суб'єктів господарювання до МСФЗ продовжують існувати. Причому ці проблеми мають неоднозначний і багатоаспектний характер [3, с. 224-225].

Загальними проблемами впровадження положень МСФЗ у методологію бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності банками України є відсутність в Україні відповідної інфраструктури, що значно ускладнює використання в обліку методу оцінки за справедливою вартістю; обмеженість статистичних даних для використання їх у процесі оцінки, що ускладнює або унеможлиблює процес оцінки реальної вартості активів, зобов'язань, капіталу та фінансових результатів; необхідність підготовки кваліфікованих спеціалістів з високим рівнем знань МСФЗ; постійні зміни у вимогах МСФЗ, що потребують їх безперервного моніторингу, вивчення для адаптації та впровадження.

Крім того, що стосується капіталу банків, то ситуація ускладнюється економічними негараздами, які сколихнули фінансову систему країни. Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання негативному впливу на стабільність банківської системи» від 4 липня 2014 року № 1586-VII [4] мінімальний розмір статутного капіталу на момент державної реєстрації юридичної особи, яка має намір здійснювати банківську діяльність, збільшено зі 120 млн. грн. до 500 млн. грн. З метою виконання положень вказаного Закону Національним банком України розроблено графік поступової зміни статутного капіталу відповідно до вимог, а саме до розміру, не меншого 120 мільйонів гривень – до 17 червня 2016 року; 200 мільйонів гривень – до 11 липня 2017 року; 300 мільйонів гривень – до 11 липня 2018 року; 400 мільйонів гривень – до 11 липня 2019 року; 450 мільйонів гривень – до 11 липня 2020 року; 500 мільйонів гривень – до 11 липня 2024 року. Згідно з даними НБУ станом на початок 2016 року в Україні функціонували 19 банківських установ, обсяг статутного капіталу яких був меншим за 120 млн. грн. За підсумком 2016 року кількість таких установ скоротилась до трьох.

З огляду на значні обсяги докапіталізації низки банківських установ та виключення з порядку розрахунку статистичних показників НБУ банків, що визнані неплатоспроможними, обсяг власного капіталу банківської системи України протягом 2016 року збільшився на 19,4%, а станом на 1 січня 2017 року складає

123,78 млрд. грн. Адекватність регулятивного капіталу станом на 1 січня 2017 року є дещо вищою за граничний мінімум (10%) та складає 13% (рис. 1).

Проблема капіталізації банківського сектору в Україні є визначальною для Національного банку України, оскільки низький рівень капіталізації вітчизняних банків не в змозі забезпечити банківськими ресурсами реальний сектор економіки. На думку кандидата економічних наук О.П. Сідельник, найбільш гостро проблема капіталу стоїть перед комерційними банками з українськими власниками, також найчастіше власники банків не готові збільшувати капітал у поточних ринкових умовах і на тлі задекларованого курсу подальшого очищення системи. Необхідно впроваджувати механізми економічного зростання, стабільно позитивне сальдо платіжного балансу, посилення захисту прав як кредиторів, так і позичальників, а також, звісно, посилення довіри та фінансової грамотності потенційних споживачів банківських послуг [6, с. 56].

Важливим складником бухгалтерського обліку банку є облік капіталу. З метою забезпечення відповідності бухгалтерського обліку капіталу банків нормам МСФЗ в 2015 році Національним банком України було прийнято низку

змін до нормативних актів, які регламентують це питання (табл. 1).

У зв'язку з виключенням з Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України рахунків [8] 5001 та 5003 облік статного капіталу набуває такого вигляду:

- до моменту державної реєстрації банку: Д-т Кореспондентський рахунок, поточний рахунок, каса К-т 5004 «Незареєстрований статутний капітал» (на суму попередніх внесків акціонерів (учасників) до статутного капіталу банку);
- після державної реєстрації статутного капіталу відповідно до вимог законодавства України: Д-т 5004 «Незареєстрований статутний капітал», К-т 5000 «Статутний капітал банку» (на суму попередніх внесків до статутного капіталу); Д-т Кореспондентський рахунок, поточний рахунок, каса К-т 5000 «Статутний капітал банку» (на суму отриманих внесків після реєстрації банку); Д-т Кореспондентський рахунок, поточний рахунок, каса К-т 5010 «Емісійні різниці» (на суму емісійних різниць).

Висновки. В умовах необхідності виконання комерційними банками зобов'язання щодо збільшення статутного капіталу до 500 мільйонів гривень в період до 11 липня 2024 року внесені Національним банком України зміни до

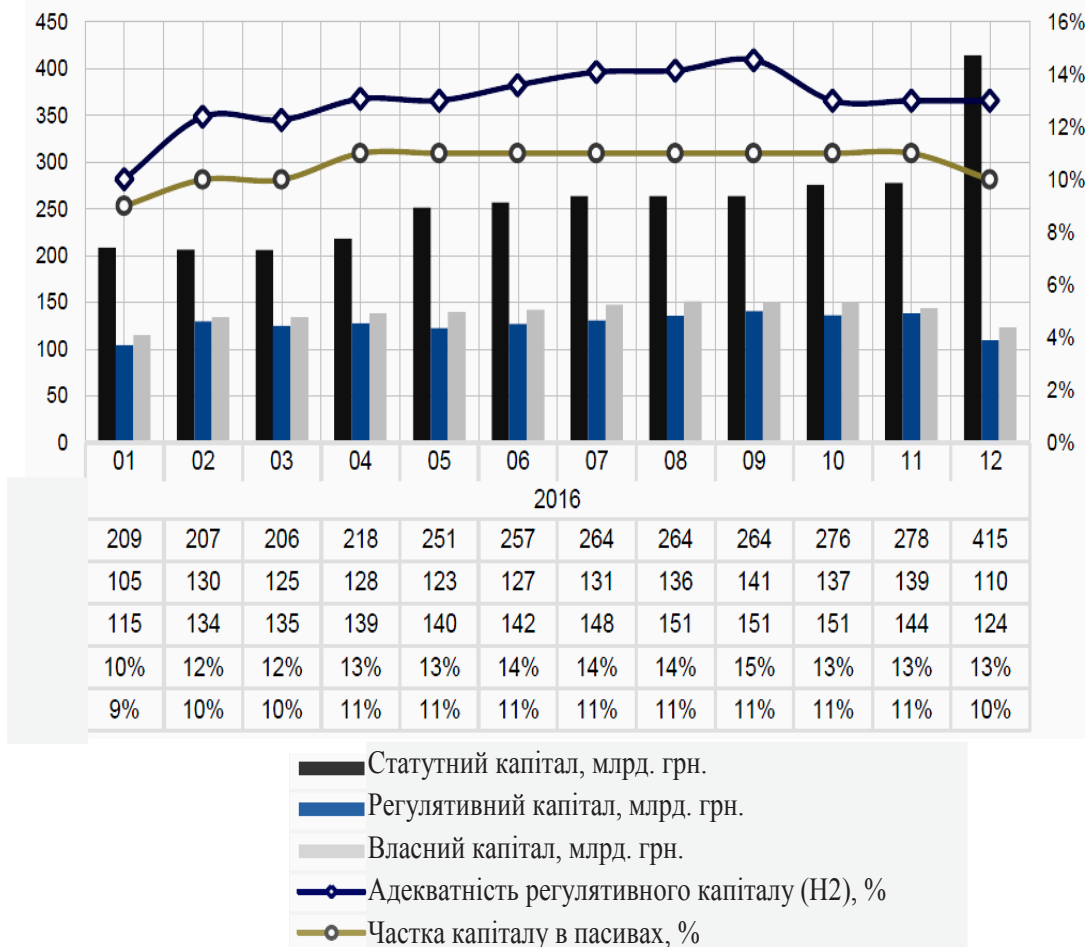

Рис. 1. Динаміка основних показників власного капіталу банків України [5, с. 16]

Нормативне регулювання обліку капіталу банків України [7]

№ з/п	Нормативно-правовий акт	Основні зміни, що стосуються обліку капіталу банку	Результат
1	Інструкція з бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами та фінансовими інвестиціями в банках України, затверджена постановою Правління НБУ від 22 червня 2015 року № 400	Облік внесків до статутного капіталу до державної реєстрації за рахунком класу 5; облік привілейованих акцій власної емісії, за якими банк-емітент має зобов'язання викупу у акціонера (держателя) або виплати дивідендів на визначену дату чи за вимогою акціонера як фінансове зобов'язання	Забезпечення відображення в бухгалтерському обліку операцій з цінними паперами в банках відповідно до вимог МСФЗ, зокрема МСБО (IAS) 32 «Фінансові інструменти: подання»
2	Зміни до Інструкції з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України, затвердженої Постановою Правління НБУ від 22 червня 2015 року № 401	Відображення операцій з акціонерами за рахунками класу 5	Змінено відповідно до МСБО (IAS) 32 «Фінансові інструменти: подання»; МСБО (IAS) 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка»
3	Зміни до Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України та Інструкції про застосування Плану рахунків, затверджених Постановою Правління НБУ від 22 червня 2015 року № 402	Введено рахунки для обліку зобов'язань за привілейованими акціями в класі 3; введено рахунок для обліку інших додаткових внесків акціонерів в класі 5 група 501	Змінено відповідно до МСБО (IAS) 32 «Фінансові інструменти: подання»; МСБО (IAS) 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка»; МСБО (IAS) 1 «Подання фінансових звітів»
4	Зміни до Правил бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України, затверджених Постановою Правління НБУ від 22 червня 2015 року № 403	Відображення операцій з акціонерами в класі 5	Змінено відповідно до МСБО (IAS) 1 «Подання фінансових звітів»

облікових процедур щодо формування та реєстрації статутного капіталу банків сприятимуть поліпшенню облікового процесу щодо формування, реєстрації та перереєстрації статутного капіталу як основної складової власного капі-

талу, що забезпечить можливість отримання достовірної інформації про розмір і склад капіталу банку, прозорість та відкритість його відображення у фінансовій звітності як основи підвищення рівня довіри до комерційних банків.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року: затверджена Постановою Правління Національного банку України від 18 червня 2015 року № 391 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/v0391500-15/print1500023289081756>
2. НБУ продовжує імплементувати норми директив ЄС // Прес-реліз НБУ- 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=49511147&showTitle=true
3. Савченко Т.Г. Значення фінансової звітності в забезпеченні транспарентності банківської діяльності / Т.Г. Савченко, А.О. Закутня // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2014. – № 1. – С. 222-227. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VUbsNbU_2014_1_45
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання негативному впливу на стабільність банківської системи: Закон України від 4 липня 2014 року № 1586-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1586-18>
5. Аналітичний огляд банківської системи України за результатами 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_4_kv_2016.pdf
6. Сідельник О.П. Аналіз процесів капіталізації банків України / О.П. Сідельник // Вісник Університету банківської справи. – 2016. – № 1-2. – С. 53-57.

7. Супрунова І.В. Облік капіталу банку в контексті імплементації міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні / І.В. Супрунова // Розвиток бухгалтерського обліку, економічного аналізу та аудиту у XXI столітті: тези виступів Міжнар. наук.-практ. конф. (6-7 листопада 2015 року, м. Житомир). – Житомир, 2015. – С. 131-132.

8. План рахунків бухгалтерського обліку банків України: затверджений Постановою Правління Національного банку України від 17 червня 2004 року № 280 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0918-04>